

NOVES TENDÈNCIES EN LA CREACIÓ I GESTIÓ D'EMPRESSES SOCIALS: CASOS D'ESTUDI

Coordinadors: E. Oliveras, R. Bastida i M. Mas-Machuca

Els valors de l'economia social i solidària: el cas de la cooperativa Biciclot

Autors

M^a. Àngels Fitó

Directora dels Estudis d'Economia i Empresa de la UOC
Àmbit de la direcció financiera

August Corrons

Professor dels Estudis d'Economia i Empresa de la UOC
Àmbit de l'economia social i solidària



Objectius generals

L'objectiu general del cas de la cooperativa Biciclot és prendre consciència dels valors i la cultura organitzacional que s'associen a l'àmbit de l'economia social i solidària i, per tant, al cooperativisme.

Objectius específics

Per tal d'assolir l'objectiu general anterior, es proposa la consecució dels següents objectius específics:

1. Familiaritzar-se amb les diferències existents entre l'economia social i solidària i l'economia convencional o capitalista.
2. Entendre el que són i el que representen les cooperatives com a empreses socials.
3. Prendre consciència de la importància dels valors i la cultura organitzacional.
4. Conèixer els set principis del cooperativisme: afiliació oberta i voluntària, control democràtic dels membres, participació econòmica de les persones sòcies, autonomia i independència, educació, formació i informació, cooperació entre cooperatives i preocupació per la comunitat.
5. Reflexionar en relació als valors associats a l'economia social i solidària, tot comparant-los amb els de l'economia convencional o capitalista.
6. Identificar els set principis del cooperativisme en el cas concret de Biciclot.
7. Analitzar la repercussió que tenen aquests set principis en la mateixa cooperativa Biciclot i en el seu entorn.
8. Comparar aquests set principis amb els de les empreses que formen part de la competència de Biciclot, tot identificant aquelles que no estan lligades a l'empresa social.

Introducció

Biciclot és una entitat de l'economia social i solidària que promou l'ús de la bicicleta. Dona servei a les persones que s'estimen la bici, i a les entitats públiques i privades que volen fer un món millor a través de la bici. És una experiència d'autoocupació que va començar com a associació i que, posteriorment, es va transformar en cooperativa, mantenint la condició de sense ànim de lucre.

En els propers apartats es detallarà la seva història, qui són actualment i quines activitats duen a terme, quin és el seu model de negoci i com s'estructuren organitzativament, qui forma part de les seves aliances i de la seva competència, i quin és el futur que esperen construir.

Història

El Grup de Treball Biciclot neix el 1987 dins el col·lectiu de ciclistes urbans i cicloturistes, des d'on es fomenta l'ús de la bicicleta com a mitjà de transport. Amb la intenció d'anar més enllà de la mera reivindicació comencen a plantejar-se propostes per a la promoció de la bicicleta a Barcelona, alhora que alguns dels seus membres es formen en mecànica i soldadura i altres guanyen experiència en l'organització de viatges cicloturistes.

Les primeres activitats es desenvolupen en un petit taller en el qual es combina la reparació i el muntatge a mida. D'altra banda, organitza colònies en bicicleta per a joves i activitats escolars, com ara el "*Viu Collserola en Bici*", conjuntament amb l'Ajuntament de Barcelona i la Generalitat de Catalunya.

L'any 1987 guanya el concurs "*Fes d'alcalde*" amb el projecte "*La bicicleta al carrer*", i inicia la seva trajectòria de promoció i ús de la bicicleta a les escoles amb el programa "*De 5è a 8è pas a pas*", que es publica el mateix any a la revista *Perspectiva Escolar*. El 1997 s'adapta el programa a la reforma educativa i neix el "*Portem la bicicleta a l'escola*", una proposta de biciactivitats per a un treball interdisciplinari.

Des d'aleshores, Biciclot pren part en l'organització de diferents actes de la ciutat, com ara *“La festa de la bici”* i el *“Joc sobre rodes”* (1990–2005), *“La bicicletada escolar”* (1993–2005), la *“1a Gimcana en bici per Barcelona”* (1998) i actes similars de promoció en municipis veïns a Barcelona, com ara *“La bicicletada pel Baix Llobregat”* (2004–2005). També és membre actiu en els diferents grups de treball de la Comissió Cívica de la Bicicleta de Barcelona, de l'Intergrup en Suport de la Bicicleta al Parlament de Catalunya i al Districte de Sant Martí.

D'altra banda, el petit taller es converteix en botiga. El 2002 es trasllada als locals de la fàbrica, on es troben les oficines de Biciactivitats. D'aquesta manera s'amplia l'espai d'exposició i es concentren en un mateix edifici les diferents àrees de treball. Aquesta antiga fàbrica de plom de Sant Martí s'ha anat modelant en funció de les necessitats al llarg dels anys.

Aquest camí no s'ha fet en solitari. Amics de la Bici, Món Verd, Tau Traductors, Trèvol Missatgers, Casal Autogestionari, Bicicletes Solidàries i el BACC són entitats i cooperatives amb les quals no només han compartit la fàbrica sinó que han estat font d'empenta i de projectes comuns. Aquests han estat alguns dels col·lectius que formen part de la història de Biciclot.

Aquesta trajectòria es reflecteix també en una evolució laboral del col·lectiu: des de la creació de l'associació *“Grup de Treball Biciclot”*, dedicada al desenvolupament de propostes i projectes i amb molta participació voluntària, fins a la constitució de la Cooperativa de Treball Associat Biciclot SCCL, el 1994. Des de llavors, treball professional i autogestionat vertebrava l'organització del col·lectiu.

El 2002 es fa membre de la Federació de Cooperatives de Treball de Catalunya. El 2005 Biciclot tanca la botiga de venda i reparacions de bicicletes que tenia al carrer Sant Joan de Malta i se centra exclusivament en l'oferta d'activitats i serveis per a la promoció de l'ús de la bicicleta en els àmbits educatiu, turístic i de lleure. Els serveis de lloguer de bicis i sortides guiades a particulars, petites reparacions i venda d'accessoris es passa a fer a la botiga Biciclot Marítim, ubicada al barri de la Barceloneta.

L'any 2009 neix el projecte “*Rebiciclem*”. La finalitat d'aquest del projecte és revaloritzar els residus que provenen de bicicletes abandonades alhora que es realitza formació per a la inserció social i laboral de joves i adolescents. Es recullen i reparen bicicletes abandonades, reutilitzant materials de segona mà i classificant els residus per al reciclatge.

L'any 2012 s'inicien els cursos de conducció en bici de manera segura i cívica als centres escolars de Terrassa i tenen continuïtat en l'actualitat a altres ciutats (Sant Cugat, Barcelona, Vitòria). El 2013 Biciclot crea el projecte “*Vésenbici*”, l'escola de la bici per adults, després de molts anys treballant en aquesta línia.

L'ideari promou que la mobilitat sostenible de les organitzacions i les bicicletes són sovint la solució més simple, econòmica i eficient per a les empreses, les entitats i l'administració pública.

Què són actualment

Són una cooperativa de treball, un model d'economia social centrat en les persones, democràtic, amb vocació de servei, compromís social i mediambiental. Promouen la bicicleta com a mitjà de transport ecològic, econòmic, saludable i per una mobilitat sostenible.

Treballen en complicitat amb el territori i les entitats socials, les escoles, instituts, centres educatius, les administracions públiques i els particulars oferint-los cursos de mecànica, d'aprendre a anar en bici i circular segur i un espai d'autoreparació.

Treballen amb els infants, educant i sensibilitzant per una circulació segura amb activitats escolars i campanyes educatives.

Treballen per a la inserció sociolaboral de joves i adults fent formació ocupacional i pràctiques laborals.

Recullen bicicletes usades, les reparen i les posen de nou en circulació en el mercat de segona mà i fent donacions de caire social.

Treballen per a les persones, oferint cursos adreçats a adults: cursos de mecànica pel manteniment de la bici, la reutilització i el reciclatge,

amb propostes participatives oferint l'espai d'autoreparació, els cursos d'aprendre a anar en bici i d'aprendre a circular, rutes guiades i passejades per descobrir Barcelona d'una forma diferent.

Creuen en un turisme de qualitat en què la bicicleta és l'eina ideal per descobrir la ciutat.

Els itineraris organitzats fan que es pugui gaudir de la visita d'una manera àgil, divertida, segura i respectuosa amb el medi ambient.

Activitats dutes a terme

Ofereixen tres tipus de serveis diferents per a les persones que s'estimen la bici:



Espai Rebiciclem: taller de formació mecànica i autoreparació. És un espai destinat a aprendre a cuidar la bici i on es poden utilitzar les eines necessàries per a dur-ho a la pràctica. Així mateix, es dona un segon ús a les bicicletes abandonades en el mercat de segona mà i donacions a projectes socials.



Vésenbici: escola de la bici per a adults i passejades. Cursos per a aprendre a anar en bici i de circulació urbana per a adults.



Vésenbici: lloguer de bicicletes familiars a peu de platja, bicis còmodes, infantils, amb cadireta, tricicles, tàndems...

En general, treballen per a les entitats públiques i privades que volen fer un món millor:



Aproximació de la bici a escoles i instituts, amb tallers de circulació segura i de descoberta del medi en bicicleta.



Formació ocupacional i inserció laboral. Programes propis d'acompanyament a la inserció sociolaboral de joves i adults amb formació mecànica i pràctiques prelaborals.



Dinamització de l'espai públic amb bicicleta. Es fa divulgació, s'ofereixen tallers i es dinamitza l'espai públic per a una mobilitat més sostenible i un consum més responsable.



Serveis i formació a organitzacions per a dinamitzar la mobilitat sostenible entre els seus treballadors, flotes personalitzades i formació a l'empresa.

Sostenibilitat econòmica

Pel que fa a inversions, Biciclot no ha necessitat quasi mai finançament: només en alguns moments quan la botiga funcionava i per qüestions de caixa, i un crèdit de Coop57 l'any 2007 per pagar el segon camió.

Tal com s'acaba de veure, Biciclot ofereix tres tipus de serveis diferents i, per tant, té tres fonts principals d'obtenció de recursos:

- Vésenbici, en la vessant de serveis turístics.
- Vésenbici, en la vessant formativa.
- Rebiciclem.

D'aquestes tres fonts, fins a fa un parell d'anys el 50% de la facturació corresponia a la vessant turística de "Vésenbici", mentre que el 50% restant s'obtenia conjuntament entre Rebiciclem i la vessant formativa de Vésenbici. No obstant, durant l'últim any s'ha començat a revertir voluntàriament aquesta proporció, per tal de no dependre tant de l'àmbit turístic. Avui, aquest últim representa un 40% de la facturació, mentre que el 60% restant és aconseguit mitjançant les altres dues tipologies d'activitat. Val a dir que aquest canvi percentual s'ha aconseguit gràcies al creixement d'aquestes dues activitats, no pas a la disminució de l'activitat turística.

En paral·lel a aquestes activitats, Biciclot obté també una sèrie de subvencions en base a projectes de l'administració. L'any 2016 les subvencions van representar un 15% del total d'ingressos de Biciclot, mentre que el màxim percebut va tenir lloc el 2013, en què es va arribar al 20%.

Els clients pels quals treballa la cooperativa són diversos:

- L'Administració, tal com acabem de veure, a través de subvencions per projecte.
- Entitats diverses.
- Centres educatius.
- Persones a títol individual.

Estructura organitzativa

Biciclot està formada per 12 socis treballadors, 8 dels quals estan a jornada completa, mentre que els 4 restants estan a jornada partida. Tots estan donats d'alta en el règim general de la Seguretat Social.

Per altra banda, Biciclot compta amb una sèrie de treballadors contractats temporalment. Val a dir que aquests treballadors, si fossin fixos, passarien a formar part com a socis treballadors de la cooperativa, fet que actualment no és econòmicament viable. Per aquest motiu són eventuals.

En temporada alta a nivell d'escoles i a nivell turístic, el total de persones treballant a Biciclot pot arribar a ser de 25 aproximadament, si comptem tant els socis treballadors com els treballadors contractats.

A l'Assamblea General de Biciclot hi participen tots els treballadors, ja siguin socis o contractats, si bé els únics que tenen dret a vot són els socis treballadors.

El Consell Rector és format per quatre dels dotze socis treballadors, dos dels quals pertanyen també a l'òrgan gestor de la cooperativa.

Si bé un dels socis treballadors es dedica a l'administració i comptabilitat, Biciclot empra els recursos d'una gestoria externa per a certes tasques laborals.

Dues de les persones contractades procedeixen d'un procés d'inserció laboral.

La proporció de dones entre els socis treballadors és relativament baixa. No obstant, si es comptabilitzen també els treballadors contractats, s'assoleix aleshores una paritat.

Aliances

Biciclot és membre de la Federació de Cooperatives i forma part de la Xarxa d'Economia Solidària de Catalunya XES, Coop57 i MésOpcions. Així mateix, ha creat al districte altres aliances i ha fomentat una nova associació d'empreses especialitzades en la formació de ciclistes a escala estatal (per promoure la metodologia de formació a les escoles i per enfortir la creació d'altres cooperatives a altres municipis on hi ha licitacions però sense cooperatives que s'hi dediquin).

A nivell català Biciclot forma part d'una cooperativa de segon grau que treballa la relació de la bicicleta logística i la missatgeria ecològica. Biciclot aporta experiència en els transports que s'hi utilitzen (subministrament i formació). Altres de les cooperatives que hi formen part són d'inserció laboral i de missatgeria.

Així mateix, Biciclot ha establert altres aliances de participació ciutadana: taula eix Pere IV per promoure aquest carrer, òrgan de participació de l'Ajuntament (comissió cívica de la mobilitat i la bicicleta)...

Biciclot participa en un projecte de cooperació internacional amb l'ONG Bicicletes Sense Fronteres. Reben donacions de material divers de tot l'estat espanyol a canvi de reparar aquest material, el qual posteriorment s'envia a d'altres països. La resta de material rebut se'l queda Biciclot com a matèria primera per a les formacions i tallers de reparacions que fa.

Competència

La principal competència és la pròpia administració pública, la qual està promovent diferents projectes (per exemple el projecte Millor que Nou de l'AMB) que difonen l'autosuficiència en els diferents àmbits de la vida i, en particular, en la reparació de bicicletes. Els cursos que ofereixen són totalment gratuïts, fet que converteix l'administració en competència directa d'un dels serveis que ofereix Biciclot. El mateix succeeix en el cas dels centres o

ateneus socials dels municipis, la majoria dels quals ofereixen tallers d'autoreparació de forma gratuïta.

Per altra banda trobem l'escola privada EMEB (escola de mecànics de Barcelona), que ofereix cursos dedicats a fer reciclatge de mecànics de tot tipus, entre ells els mecànics de bicicletes. No obstant, a part de ser competència de Biciclot, també en són aliats. El motiu és que no ofereixen conveni de pràctiques amb empreses ja que no estan oferint una formació reglada. Per tant, el que fan és derivar els estudiants en pràctiques a Biciclot.

Per últim, i arran de la crisi i les plataformes tecnològiques, han crescut empreses de venda de bicicletes de segona mà i xarxes socials de venda entre particulars.

En qualsevol dels últims dos casos (EMEB i plataformes tecnològiques), el tret diferencial de Biciclot en relació a la seva competència és el seu objectiu d'iniciativa social i la seva condició de sense afany de lucre, ja que en tot el que fan hi ha una transferència molt important en la vessant social i ecològica, fet que no es té gaire en consideració en la resta d'entitats competidores.

El futur: BiciHub

Tal com s'explica al número 410 de la revista *Cooperació Catalana* de la Fundació Roca Galès, i per tal d'aprofitar l'experiència de Biciclot i donar-li més impuls com a projecte social i de ciutat, l'any 2015 neix la idea del BiciHub i es signa la cessió per 30 anys de Can Picó amb el govern municipal.

Biciclot deixarà el seu emplaçament actual per tal d'obrir al setembre del 2017 a Can Picó. Aquesta aposta ha comportat cert endeutament per part de la cooperativa: un préstec de 155.000 euros de Coop57 per a la rehabilitació dels espais rebuts en cessió, més 75.000 euros per a fons propis.

BiciHub és la resposta necessària al desenvolupament de Biciclot com a entitat i a la necessitat d'un projecte de ciutat en mobilitat. Neix per poder compartir un coneixement importantíssim sobre la qüestió.

BiciHub vol repercutir sobretot en el projecte Rebiciclem, convertint-lo en una escola taller de reparació de bicis amb reinserció laboral integrada.

Al mateix espai de BiciHub s'hi ha establert una aliança amb la cooperativa Bara Bara, cooperativa de dones que treballen la part d'acompanyament per a l'ocupació de gent jove, d'altres dones i de persones majors de 45 anys. Aquesta cooperativa estarà situada a la planta superior de Can Picó, però és Biciclot la que permetrà la inserció laboral en els usuaris de Bara Bara que així ho requereixin.

Preguntes

Economia social i solidària vs. Economia convencional o capitalista

D'entre el següent llistat de 19 conceptes, identifica i justifica els cinc que consideres que estan més propers a l'economia social i solidària, i els cinc que consideres que estan més propers a l'economia convencional o capitalista. Un cop escollits els conceptes, vés a la pàgina 41 i busca la posició que ocupa cadascun en el gràfic mostrat, agrupats per economia social i solidària i economia convencional o capitalista. Queden realment oposats els uns amb els altres? O bé estan tots agrupats? Reflexiona-hi.

1. Universalisme tipus preocupació - Igualtat, justícia i protecció social.
2. Poder tipus recursos - Control de recursos materials i socials.
3. Hedonisme - Satisfacció i plaer.
4. Benevolència tipus cura - Devoció pel benestar dels altres.
5. Estimulació - Innovació i canvi.
6. Assoliment - Èxit personal.
7. Seguretat tipus personal - Seguretat de l'entorn més proper.
8. Autodeterminació tipus pensaments - Llibertat d'idees.
9. Universalisme tipus naturalesa - Preservació de l'entorn natural.
10. Tradició - Acceptació cultural i d'ideals.
11. Conformitat tipus regles - Compliment de les normes i lleis.
12. Humilitat - Humilitat i insignificança.

13. Poder tipus dominació - Poder sobre les persones.
14. Benevolència tipus confiança - Ser fiable i de confiança de cara als altres.
15. Universalisme tipus tolerància - Acceptació i comprensió de les diferències.
16. Conformitat tipus interpersonal - Respecte envers altres persones.
17. Seguretat tipus social - Estabilitat social.
18. Autodeterminació tipus acció - Llibertat d'accions.
19. Cara o aparença - Aparença i imatge pública.

Les cooperatives

- Quin tipus de cooperativa és Biciclot?
- Què representa que sigui sense afany de lucre?
- Quina és la seva estructura organitzativa?
- Quin és el seu model de negoci?
- Com es relaciona amb el seu entorn?

Els principis del cooperativisme

- Analitza com són presents a Biciclot cadascun dels set principis del cooperativisme.
- Analitza quina repercussió tenen cadascun d'aquests set principis a Biciclot, tant a nivell intern com extern.
- Analitza quina repercussió tenen cadascun d'aquests set principis a Biciclot, tant a nivell individual o de socis com col·lectiu o de cooperativa.
- Analitza si aquests set principis del cooperativisme estan o no presents en les empreses que són competència de Biciclot i que no formen part de l'economia social i solidària: EMEB i les xarxes socials de venda entre particulars.

Preguntes per reflexionar

Balanç social

L'auditoria social constitueix el procés que una empresa o organització realitza, amb ànim de presentar balanç de la seva acció

social i el comportament ètic de l'empresa o organització, en relació als seus objectius i als de tercers (persones físiques o jurídiques) directament o indirectament implicats. Actualment a Espanya trobem sobretot tres eines de Balanç o Auditoria Social (BAS) vinculades a l'economia social i solidària, que han estat impulsades des de diferents territoris: Madrid, el País Basc i Navarra, i Catalunya. Totes es basen en qüestionaris que es dirigeixen a les organitzacions, si bé com a conseqüència de la naturalesa autònoma de cada territori i s'hi han desenvolupat metodologies que, atenent els mateixos principis, no demanen exactament la mateixa informació i, per tant, no donen el mateix tipus de resultats.

Analitza aquestes tres eines i observa'n les diferències:

- Balanç social XES (Catalunya): <http://www.ensenyaelcor.org>
- Auditoria social REAS (País Basc i Navarra): <http://www.auditoriasocial.net>
- Sistema d'auditoria del mercat social (Madrid): <http://konsumoresponsable.coop/herramientas>

Analitza el cas de Biciclot i la seva implementació del Balanç Social:

- <http://www.biciclot.coop/biciclot-ensenyem-cor-balanc-social/>
- <http://www.biciclot.coop/balanc-social-leconomia-solidaria-ensanya-el-cor/>

L'economia social i solidària en el nostre dia a dia

Per altra banda, reflexiona en relació al teu grau de participació en iniciatives vinculades a l'economia social i solidària:

- Et consideres afí als principis del cooperativisme? Extrapola'ls a la teva vida quotidiana: els apliques habitualment o bé els consideres una utopia?
- Pertanyes o has format part d'alguna entitat d'economia social i solidària? I en particular, d'alguna cooperativa? En el seu cas, quin impacte t'ha generat?
- Si volguessis emprendre un negoci, tindries en consideració l'economia social i solidària i els seus principis? I en la forma

jurídica de les cooperatives? O bé et centraries més en l'obtenció de beneficis econòmics per al negoci?

- L'apoderament de les persones passa per l'economia social i solidària? O bé hi ha altres alternatives al respecte?

Referències d'interès

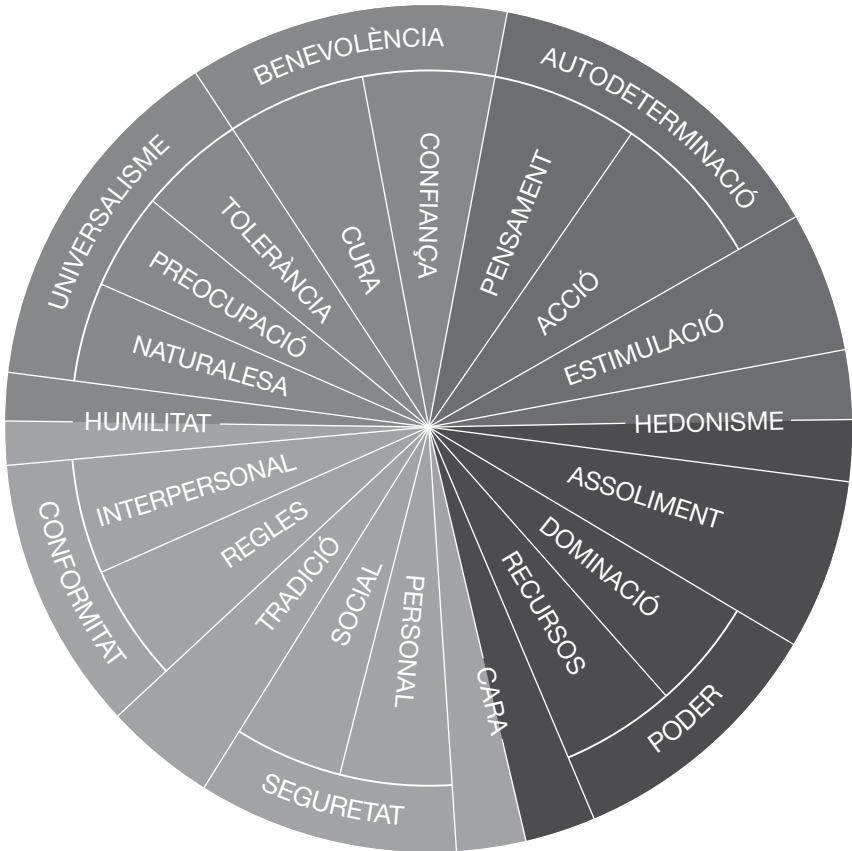
Bibliografia

- Orellana, M. (2007) *La economía solidaria como forma de organización económica alternativa al sistema capitalista global*. Observatori Solidaritat UB.
- “Taller virtual de creació i posada en marxa d'una cooperativa”, del programa Aracoop del Departament de Treball, Afers Socials i Famílies de la Generalitat de Catalunya.
- Ley 5/2011 de Economía Social. Gobierno de España. Ministerio de Trabajo e Inmigración.
- Número 410 de la revista *Cooperació Catalana* de la Fundació Roca Galès.

Enllaços

- Federació de Cooperatives de Treball de Catalunya:
<http://www.cooperativestreball.coop/>
- Confederació de Cooperatives de Catalunya:
<http://www.cooperativescatalunya.coop/index.php/ca/>
- Portal de economia solidaria REAS (red de redes de economía alternativa y solidaria): <http://www.economiasolidaria.org>
- Carta de Principios de la Economía Solidaria promovida por el Portal de economía solidaria REAS (red de redes de economía alternativa y solidaria):
http://www.economiasolidaria.org/files/CARTA_ECONOMIA_SOLIDARIA_REAS.pdf
- Revista Cooperació Catalana:
<http://www.rocagales.cat/publicacions/cooperacio-catalana/>
- Xarxa d'Economia Solidària de Catalunya XES:
<http://xes.cat>
- Balanç social XES:
<http://www.ensenyaelcor.org>

- Auditoría social REAS:
<http://www.auditoriasocial.net>
- Confederación Empresarial Española de la Economía Social:
<http://www.cepes.es>
- Confederación Española de Cooperativas de Trabajo Asociado:





M^a. Àngels Fitó

afitob@uoc.edu

August Corrons

acorrons@uoc.edu

Per disposar de la nota pedagògica del cas, podeu
enviar un email a acorrons@uoc.edu

Entitats col·laboradores

